

ВПЛИВ ЯКІСНИХ ПАРАМЕТРІВ НА ВІДТВОРЕННЯ ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ ФУНКЦІОНУВАННЯ МАШИНОБУДУВАННЯ

Обґрунтовано вплив якісних параметрів на відтворення та ефективність функціонування машинобудування. Найважливішими з яких є координація зусиль держави, регіону і підприємств в реалізації поставленої мети з жорстко певними взаємними зобов'язаннями

Постановка проблеми. Аналізуючи планову систему господарювання України необхідно посилатися на відсутність конкуренції підприємств машинобудівного комплексу, а також надмірне втручання держави в соціально-економічні процеси, що в результаті гальмували відтворення основного капіталу, оскільки машинобудівні підприємства не прагнули щодо підвищення якості продукції через відсутність проблем з її збутом, а засоби виробництва розподілялися державою згідно плану.

Стан вивчення проблеми. Перехід від планової економіки до ринкової зумовив істотну зміну умов здійснення машинобудівними підприємствами відтворення основного капіталу. З самого початку ринкових перетворень в Україні був допущений серйозний методологічний прорахунок, оскільки роль державного регулювання була зведена до мінімуму, а самі перетворення були віддані до влади ринкової стихії. На сьогоднішній час очевидно, що механізм некерованого ринку виявляється недостатнім для забезпечення макроекономічної стійкості. Враховуючи стратегічне значення машинобудування для подальшого розвитку економіки, створення умов для простого і розширеного відтворення основного капіталу на його підприємствах разом з ринковими механізмами вимагає певних заходів державного регулювання.

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні впливу якісних параметрів на ефективність функціонування машинобудування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні основи, що стосуються безпосередньо суті даної проблеми, його особливостей і загальних закономірностей розвитку заклали З. Брю, Л. Гітман, Р. Касель, Дж. Кейнс, Д. Макконелл, Д. Маршалл, Д. Миль, А. Селезньов, А. Сміт, Т. Мальтус, І. Фішер, Н. Хейманн, Е. Хансен, Е. Харрод, А. Шмітгоф.

Викладення основного матеріалу дослідження. Державне регулювання відтворення основного капіталу машинобудівних підприємств, поєднуючи різні методи, основа якого повинна спиратися на економічні методи впливу, тобто “уряд повинен створювати для машинобудівних підприємств таку економічну ситуацію, яка б заохочувала та підштовхувала б їх до вищих ступенів розвитку” [1].

Таким чином, система методів управління відтворенням основного капіталу повинна розглядатися не як проста сукупність вибраних методів, а як взаємопов'язаний процес управління.

Відтворення основного капіталу – це відкрита система, яка може існувати лише за умови активної взаємодії із зовнішнім середовищем, що представлене багатоманітними елементами. Зовнішнє середовище можна підрозділити на два основні рівні: мікроекономічний та макроекономічний (див. рис. 1).

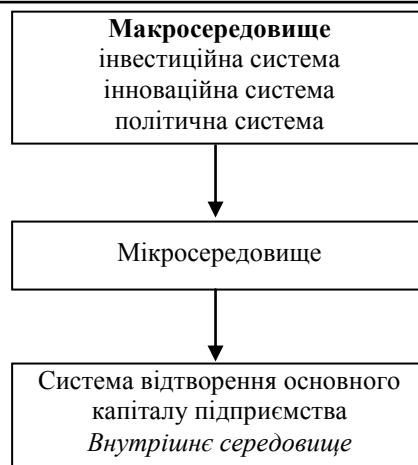

Рис. 1. Структура зовнішнього середовища системи відтворення основного капіталу машинобудівного підприємства

На ефективність системи відтворення основного капіталу машинобудівних підприємств безпосередньо впливають події, які відбуваються в політичному середовищі. Для даного середовища характерні: законодавче регулювання підприємницької діяльності, підвищення вимог з боку державних установ, що стежать за дотриманням законів. Раптові зміни в політичній ситуації в країні можуть призвести до зміни умов господарювання.

Державне управління є вищим рівнем в ієрархії управління системою відтворення основного капіталу і повинно бути орієнтоване, на відміну від підприємства, на всі стадії відтворювального циклу, охоплюючи при цьому діяльність науково-дослідних інститутів, підприємства-виробника та підприємства-споживача. В основі макроекономічного управління системою відтворення лежить виконання ряду функцій, властивих управлінню, яке набуває особливого значення через масштаб здійснюваного управління та результатів його здійснення.

Таким чином, можливості самої “центральної ланки” з виробництва високоякісної інноваційної продукції безпосередньо залежать від відтворення основного капіталу на основі сучасних досягнень, що, в свою чергу, пов’язане з розвитком попиту на машинобудівну продукцію відповідного рівня якості.

Отже, одним з основних макроекономічних чинників ефективного функціонування системи відтворення основного капіталу, на думку автора, є платоспроможний попит на продукцію машинобудівних підприємств з боку кінцевих споживачів, тобто різних галузей промисловості [2].

Розвиток внутрішнього ринку машинобудівної продукції – одна з основних задач управління відтворенням основного капіталу на макrorівні. Недостатність замовлень з боку кінцевих споживачів на внутрішньому ринку породжує дефіцит інвестиційних засобів, неможливість відтворення основного капіталу підприємств на базі сучасних наукових розробок та запуску нових зразків устаткування.

Якщо держава впровадить заходи, які сприятимуть зниженню цін на машинобудівну продукцію, то надалі правомірно чекати і зниження цін на продукцію інших галузей промисловості, що викличе збільшення попиту на їх продукцію та відповідне зростання виробництва та закупок, у тому числі і нового устаткування, що з’явиться стимулом для відновлення основного капіталу безпосередньо машинобудівних підприємств.

На думку автора, важливо створити підприємствам сприятливі умови для зниження витрат, перш за все, за рахунок звільнення їх від зайвого устаткування.

Багато економістів вважають, що для підтримки цінової переваги вітчизняного машинобудування, виступаючого на сьогоднішній день єдиним чинником конкурентоспроможності, необхідно використовувати інтенсивний метод експлуатації основного капіталу на основі підвищенні завантаження потужностей.

В даний час завантаження виробничих потужностей в машинобудуванні є одним з найнижчих в промисловості. Але на практиці залучення потужностей, які простоюють в процес використання є обмеженим їх технічним станом і не конкурентоспроможністю продукції, яка виготовляється. Таким чином, якнайкращим варіантом скорочення витрат підприємств є ліквідація не використовуваного устаткування.

Ринкові відносини, конкуренція і технічний прогрес самі по собі у відповідних межах регулюють процес експлуатації техніки, що не забезпечує високої рентабельності виробництва, але практика показує, що цього дійсно недостатньо. Перехід до ринкових відносин, що зумовив повну самостійність підприємств в ухваленні рішень, не прискорив дій щодо експлуатації старого і зайвого устаткування, яке обумовлює зростання загального зносу.

Створення сприятливого режиму для реалізації машинобудівними підприємствами невживаного капіталу припускає розвиток необхідної інфраструктури для продажу вживаного устаткування, його придбання малим і середнім бізнесом.

Прискоренню цього процесу сприятиме комплекс заходів, стимулюючих зацікавленість, з одного боку, підприємств в реалізації вживаного і невживаного устаткування, а з іншого – підприємств, готових його придбати. Для таких заходів може бути запропоновано наступне:

1. Проведення централізованої інвентаризації і перепису основного капіталу, як з метою державного обліку невживаних потужностей, так і з метою забезпечення відповідною інформацією потенційних покупців.

2. Можливість реалізації зайвого основного капіталу за ціною нижчою за залишкову вартість з одночасним застосуванням інструментів податкового стимулювання в частині звільнення, частково або повністю, від оподаткування виручки від його продажу. При цьому державою повинна жорстко визначити межу зносу основного капіталу для отримання вказаної податкової пільги.

Великого значення в системі стимулювання відтворення основного капіталу на підприємстві, шляхом забезпечення платоспроможного попиту на продукцію, має державне замовлення, як форма прямого державного регулювання.

Корисність державного замовлення для підприємства забезпечується гарантією реалізації виробленої продукції, договірною ціною, пільгами щодо податку на прибуток.

В основі амортизаційної системи лежить її відтворювальна функція, яка є джерелом грошових коштів цільового призначення. Проте, насправді амортизаційні відрахування часто використовуються машинобудівними підприємствами не за призначенням.

Збереження відтворювальної функції амортизаційної системи припускає здійснення контролю державних органів за використанням амортизаційного фонду підприємств. Проте, жорстке державне примушення підприємств до використання амортизації виключно на інвестиційні потреби може призвести до спаду виробництва, обумовленому скороченням оборотних коштів. В даному випадку доцільне встановлення економічної відповідальності підприємств за нецільове використання амортизаційних відрахувань.

Нарахування амортизації нелінійним методом здійснюється не до повного перенесення вартості основного капіталу на готовий продукт, дозволяючи замінити його раніше нормативного терміну використання, а лише до моменту, коли "залишкова вартість об'єкту майна, що амортизується, досягне 20 % від первинної вартості. Надалі Закон передбачає

нарахування амортизації тільки лінійним методом до закінчення терміну корисного використання основного капіталу.

Прискорена амортизація теоретично, поза сумнівом, є стимулом прискорення відтворення основного капіталу, але статистичні дослідження показують, що на практиці її застосування є незначним. Це свідчить про недосконалість даного важеля зацікавленості і, відповідно, необхідності внесення певних коректив в його формування.

Вдосконалення амортизаційного стимулювання відтворення основного капіталу, в першу чергу, припускає спрощення процедури розрахунку амортизаційних нарахувань на підприємстві, що може бути досягнуте шляхом уніфікації податкового і бухгалтерського обліку стосовно процесу нарахування амортизації.

Останнім часом спостерігається слабка тенденція зростання частки залучених засобів (з 50,6 % в 2003 році до 54,6 % в 2007 році). В той же час, не дивлячись на збільшення частки позикових засобів, роль фінансового сектора як джерела інвестиційних ресурсів як і раніше залишається незначною. В структурі джерел інвестицій в основний капітал частка кредитів банків знизилася з 7,7 % в 2004 році до 6,5 % в 2007 році [4].

Чинниками, стримуючими кредитування інвестиційних проектів реального сектора економіки, є як і раніше високий рівень ризиків, відсутність прозорості фінансової діяльності підприємств і реального механізму заставного забезпечення кредиту. В результаті при високих ризиках сектор кредитних і банківських послуг продовжує відноситися до проектів інвестицій в реальний сектор економіки без відповідних податкових пільг і гарантій.

Необхідно помітити, що на сьогоднішній день навіть в умовах здешевлення кредитів з боку підприємств помітного попиту на кредити банків не спостерігається. Подібна тенденція пояснюється складною процедурою оформлення кредиту і необхідністю надання величезної (з позиції підприємств) застави. Отже, необхідне спрощення процедури

кредитування, зменшення розміру застави, що може бути забезпечене шляхом надання комерційним банкам державних гарантій повернення грошових коштів.

Багато ознак звичного банківського кредиту відносяться до інвестиційного податкового кредиту. Найістотнішими ознаками даного кредиту є: статус кредитора – вповноважений державний орган і істотні економічні умови кредиту, закріплені законодавчо [3].

В умовах сьогоdnішнього катастрофічного стану основного капіталу та дефіциту державного бюджету доцільне створення державних фінансових інститутів, через які можна здійснювати пряме кредитування реального сектора за заниженими процентними ставками. В першу чергу, необхідно створити спеціалізований інвестиційний банк, що здійснює обслуговування підприємств машинобудівного комплексу, з відповідними відділеннями на місцях, з функціями по акумуляції та використанню засобів в умовах, прийнятних для розвитку інвестиційної діяльності, які сприятимуть швидкому відновленню основного капіталу на машинобудівних підприємствах.

За період 2003 – 2006 рр. об'єм іноземних інвестицій в основний капітал машинобудівних підприємств в цілому зріс (у 3,5 рази), але його частка в загальному об'ємі іноземних інвестицій, що направляються в промисловість, не дивлячись на деяке зростання, відмічене в 2004 році, в порівнянні з 2000 роком значно скоротилася: з 6,6 % в 2000 р. до 3,9 % в 2004 році [4].

Ринок сам по собі не зможе примусити інвесторів піти з найбільш прибуткових на сьогодні сировинних секторів і перемістити вільні капітали в сектори з дуже високими ризиками і набагато тривалішими термінами окупності. Такий перерозподіл, на думку багатьох експертів, може бути реалізовано тільки за допомогою держави, через створення відповідних умов, які сприятимуть залученню іноземного капіталу в машинобудування.

На думку автора, варто відзначити ряд особливостей, властивих спрямованості іноземних інвестицій в українську промисловість, які дозволяють оцінити перспективи розвитку на цій основі системи відтворення основного капіталу на машинобудівних підприємствах. По-перше, метою іноземних інвестицій не є оновлення виробничої бази машинобудівного комплексу, вони пов'язані, в основному, із створенням виробничих потужностей іноземними компаніями в Україні, або нових виробництв "з нуля".

По-друге, іноземні інвестиції не впливають на фінансове положення власне українських фірм, поліпшення якого сприяло б відновленню основного капіталу, а здійснюються, переважно, на сумісних, або повністю іноземних підприємствах. В таких умовах залучення іноземного капіталу представляється найефективнішим в регіонах, де відсутня власна розвинена промисловість, і створення нових виробництв є найочевиднішим шансом розвитку регіональної економіки.

Роль держави в інноваційному процесі полягає в захисті прав учасників руху і фінансовому регулюванні тих економічних ділянок, де ринок не справляється або спрацьовує неефективно. Безпосередньої державної підтримки вимагає стадія наукової розробки інноваційної техніки і технологій, оскільки ринок вже довів свою неспроможність в питаннях її фінансування. Залучення інвестицій в сферу НДКР і фінансова підтримка з боку держави допоможуть створенню в ній об'єктів основного капіталу для машинобудівних підприємств, відповідних останнім досягненням науки.

Таким чином, на стадії створення і просування інновацій до машинобудівних підприємств на макроекономічному рівні повинні бути реалізовані такі функції, як:

– стимулювання, а також пряме фінансування розвитку фундаментальної і прикладної науки;

– інформування підприємств-споживачів про продукцію науково-технічних установ;

– підготовка кваліфікованих кадрів, здатних не тільки створювати інновації, але і використовувати їх в процесі виробництва.

На думку експертів зараз практично ніде не готують фахівців, здатних бути наладчиками сучасних автоматизованих верстатів і технологічних ліній. Держава фактично самоусунулася від вирішення цієї задачі – більшість учбових закладів готує абсолютно не тих фахівців, які потрібні для підвищення ефективності системи відтворення основного капіталу.

Основними джерелами фінансування інновацій, як і інвестицій в основний капітал, є власні засоби підприємств. Низька інноваційна активність машинобудівних підприємств обумовлена тим, що період від розробки нової продукції до освоєння її випуску достатньо тривалий, отже, віддача засобів, що вкладаються, можлива тільки в перспективі.

Необхідне підвищення зацікавленості підприємств в освоєнні інновацій, що зумовлюють заміну основного капіталу. Стимулом може послужити пільгове оподаткування відповідних підприємств.

Стимулювання комплексного впровадження прогресивних технологій і устаткування на підприємствах машинобудівного комплексу можливе шляхом створення в рамках галузевого інвестиційного банку спеціального Фонду, сформованого за рахунок відрахувань з прибутку.

В даний час держава здійснює пряме фінансування наукових розробок і науково-технічних перетворень виробничого апарату шляхом розподілу державних фінансових коштів на конкурсних засадах через державно-цільові програми [4].

Стимулювання відтворення основного капіталу на машинобудівних підприємствах Донецької області повинно стати пріоритетом

регіональної політики, і здійснюватися за наступними взаємопов'язаними напрямками такими, як:

– вдосконалення нормативно-правової бази механізмів регулювання відтворення основного капіталу;

– підтримка і часткове забезпечення впровадження на підприємствах машинобудівного комплексу технологій і устаткування, не уступаючи передовим зарубіжним аналогам;

– надання підприємствам, що здійснюють інвестиції у відновлення основного капіталу, пільг щодо оподаткування;

– формування інтегрованих структур в рамках регіону з включенням фінансових інститутів;

– розширення мережі малих вузькоспеціалізованих підприємств, орієнтованих, головним чином, на потреби машинобудівних підприємств регіону;

– розвиток науково-інноваційного потенціалу області, його взаємозв'язок з виробничою сферою.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, комплекс заходів регіональної промислової політики, як і національної, повинен бути направлений на підвищення конкурентоспроможності продукції машинобудівних підприємств, їх

випереджаючий, в порівнянні з іншими галузями, розвиток, шляхом вирішення проблем, пов'язаних з високим ступенем морального і фізичного зносу основного капіталу.

Найважливішим є необхідна координація зусиль держави, регіону і підприємств в реалізації поставленої мети з жорстко певними взаємними зобов'язаннями і конкретними результатами, які повинні бути одержані в результаті сумісних дій.

Список використаної літератури:

1. *Абалкин Л.* Роль государства в становлении и регулировании рыночной экономики // Вопросы экономики. – 1997. – № 6. – С. 4–8.

2. *Амосенок Э.П.* Машиностроение как доминанта в стратегиях развития отраслей экономики // ЭКО. – 2005. – № 1. – С. 75-91.

3. *Водянов А.* Промышленные мощности: состояние и использование // Экономист. – 1999. – № 9. – С. 38-44.

4. Державний комітет статистики. Держкомстат України – 2005 р. – 553 с.

ЄФІМЕНКО Надія Анатоліївна – кандидат технічних наук, доцент Черкаського державного технологічного університету